

UOT 902

GÖKÇEN ACAR

OVÇULARTƏPƏ YAŞAYIŞ YERİNİN SON ENEOLİT KERAMİKASI

Ovçulartəpənin Son Eneolit dövrünə aid keramika məmulatını tikinti qatlarına uyğun olaraq iki mərhələyə ayırmaq olar. Hər iki mərhələnin keramikası dəqiq stratigrafiyası bəlli olan arxeoloji komplekslərdən əldə edilmişdir. Araşdırmalar göstərir ki, hər iki mərhələyə aid keramika məmulatının müəyyən texnoloji və morfoloji xüsusiyyətlərlə fərqlənməsinə baxmayaraq ikinci mərhələyə aid keramikanın birinci dövrün ənənələri əsasında inkişaf edərək formalaşdığını göstərir. Bu baxımdan deyə bilərik ki, hər iki mərhələ eyni mədəniyyətə aiddir. Fikrimizə görə, tədqiqatçılar tərəfindən özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə fərqlənən bu tip keramikanın Ovçulartəpə mədəniyyəti adlandırılması düzgündür.

Açar sözlər: *Naxçıvan, Şərqi Anadolu, Ovçulartəpə, keramika, basma naxış.*

Ovçulartəpənin Son Eneolit dövrünə aid keramika məmulatını tikinti qatlarına uyğun olaraq iki mərhələyə ayırmaq olar. Hər iki mərhələnin keramikası dəqiq stratigrafiyası bəlli olan arxeoloji komplekslərdən əldə edilmişdir. Bu baxımdan əldə edilən keramika məmulatı Ovçulartəpə keramikasındakı varislik əlaqələrini müəyyən etmək üçün olduqca əhəmiyyətlidir.

Birinci mərhələyə yarımqazma tipli, təkotaqlı evlərlə xarakterizə edilən təbəqədən aşkar olunan keramika, ikinci qrupa isə çoxotaqlı kərpic evlərlə xarakterizə edilən təbəqədən aşkar olunan keramika məmulatı aiddir. Bu qruplar tədqiqat işində birinci və ikinci mərhələ kimi xarakterizə ediləcəkdir. Yarımqazma tipli evlərlə xarakterizə edilən mərhələnin keramika məmulatı əsasən sarı və sarımtıl rəngdə bişirilmişdir. Keramika məmulatının tərkibinə saman qatılmışdır. Müəyyən qrup keramika məmulatında saman qalıqları qabların səthində qaldığından bu tip keramika saman üzlü effekt kimi xarakterizə edilmişdir. Bəzi qabların xarici səthi, bəzilərin isə içərişi daraqlanmışdır.

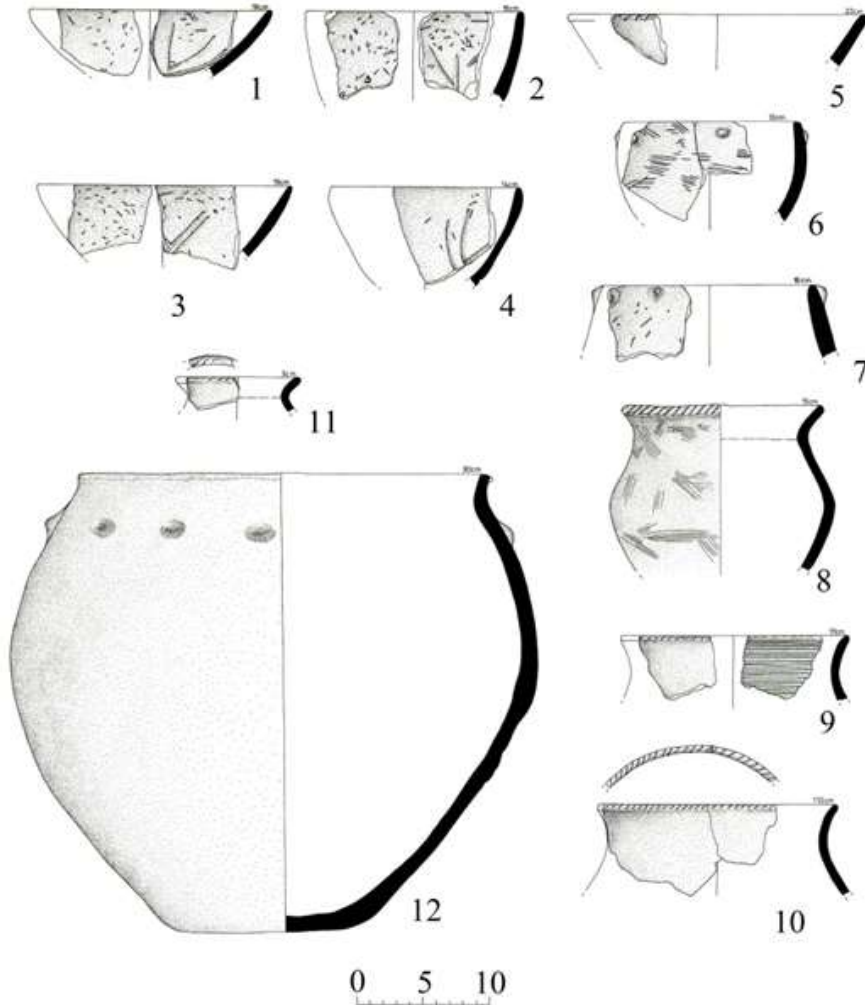
Ovçulartəpənin bu dövrünə aid keramika nümunələri küpə, çölmək, kasa tipli qabların parçalarından ibarətdir. Sadə kasalardan tutmuş böyük küpələrə də keramika məmulatının bir qismi məməcikşəkilli çıxıntı, yaxud relyef halqəşəkilli ornamentlə naxışlanmışdır.

Kasa tipli qabları formaca iki tipə bölmək olar. Birinci tipə aid kasalar qabarıq gövdəli olub ağızda bir qədər içəri yığılmışdır [1, tabl. XII, 1]. Onların bəzisi sadə, bəzisi məməcikşəkilli çıxıntılarla naxışlanmışdır (şəkil 1, 6, 7). Bu tip naxışlarla başlıca olaraq gil qabların ağız kənarı bəzədilmişdir. Ehtimal ki, bu tip naxışlar həm dekorativ xarakter daşımış, həm də müəyyən simvolikanı ifadə etmişdir. Tədqiqatçılar məməcikşəkilli çıxıntıların insanların məhsuldarlıqla bağlı inanclarını əks etdirdiyini söyləmişdir.

İkinci tip kasalar konusvarı formalıdır. Bu tip kasalar formaca bir-birindən fərqlənir. Onların müəyyən qrupu düz ağız kənarlı (şəkil 1, 1, 3), bəziləri isə ağız hissədə bir qədər içəri yığılmışdır (şəkil 1, 4). Bu tip kasaların sadə və naxışlı nümunələrinə rast gəlinmişdir. Bu baxımdan yeddinci və səkkizinci aşkar olunan kasaların naxışları diqqəti cəlb edir. Bu kasalar "V" şəkilli cızma ornamentlə naxışlanmışlar (şəkil 1, 1-4). Araşdırma bu naxışların bişmədən öncə qabların üzərinə çəkildiyini göstərir. Bu motivdə naxışlanmış kasalar Oylum Höyükdən məlumdur [1, s. 11]. Tədqiqatçılar bu tip naxışların dulusçu ustaların damğası olduğunu ehtimal etmişlər [1, s. 11]. Araşdırmalardan görünür ki, Son Eneolit dövrünün erkən mərhələsində Ovçulartəpədə məməcikşəkilli çıxıntılarla bəzəmədən çox geniş istifadə olunmamışdır [1, s. 11].

Bu mərhələ üçün xarakterik olan çölmək tipli qablar müxtəlif tiplidir. Birinci tipləkilər

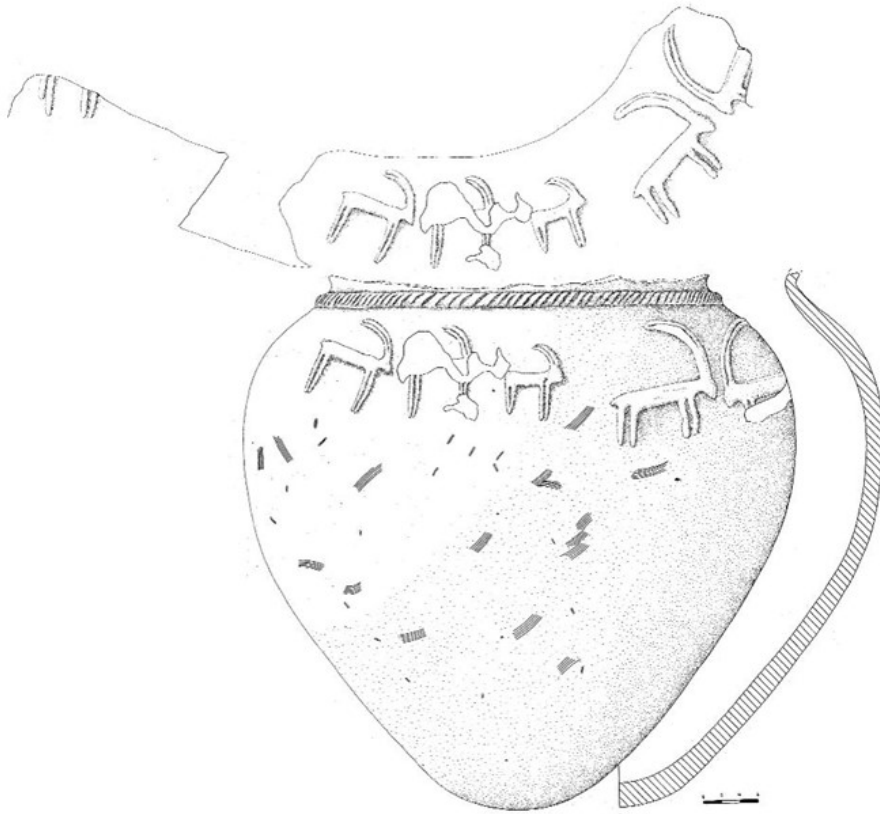
qısa silindrik boğazlı olub, ağız kənarları bir qədər xaricə qatlanmışdır [1, tablo X, 1]. İkinci tip çölməklərin gövdəsi bir qədər uzunsov olub, yumurtaşəkillidir [1, tablo X, 4]. Bu tip çölməklərin bəzisinin çiyin hissəsi relyef kəmərlə əhatə olunmuşdur. Bəzi çölməklərdə relyef kəmərlərin üzəri daraq basqısı və çərtmələrlə naxışlanmışdır [1, tablo XV]. Araşdırmalar göstərir ki, çölmək tipli qablar həm mətbəxdə, həm də təsərrüfatda istifadə olunmuşdur. Təsərrüfat məqsədilə istifadə olunan çölməklərin bəzisi döşəməyə basdırılmış vəziyyətdə aşkar edilmişdir. Onların ağızının kənarı bir sıra məməcikşəkilli relyef ornamentlə naxışlanmışdır [1, tablo XII, 3].

Şəkil 1. Ovçulartəpə. Birinci mərhələnin keramika məmulatı.

Erkən mərhələnin xarakterik keramika nümunələrinin bir qrupu küpələrdən ibarətdir. Küpələr çölməklərdən fərqli olaraq darboğazlıdır. Birinci tipə daxil olan küpələr qısa silindrik boğazlı olub [1, tablo XXXIII, 4], ağız kənarı dəyirmidir. İkinci tip küpələrin birincidən fərqli olaraq ağız kənarı xaricə qatlanmışdır [1, tablo XXXIII, 4; tablo XIV, 1]. Üçüncü tip küpələr darboğazlı və üçqulpludur. Onlar silindrik olub, ağız kənarları xaricə qatlanmışdır [1, foto 4; tablo XIII, 1]. Bu küpə səkkizinci sahədə yarımqazma tipli evin döşəməsində yarımbasdırılmış vəziyyətdə aşkar olunmuşdur. Dördüncü tip küpələrin ağızının kənarı xaricə qatlanmış, ağız hissədə isə bir qədər içəri yığılmışdır. Onun oturacağı sivridir [1, tablo XIII, 2]. Bu küpə

yarımqazma tipli evin döşəməsində aşkar olunmuşdur. Bu kiçik həcmli küpənin ağzının kənarı daraqvarı alətlə çəkilməmiş, maili batıq ornamentlə naxışlanmışdır. Bu tip naxışları olan keramika Gürcüstanda Sioni yaşayış yerinin adına uyğun olaraq T.Kiçuradze tərəfindən “Sioni keramikası” adlandırılmışdır [7, şəkil 3.6: 1; şəkil 3.7: 1, 3]. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, qum qarışıq və cilalı “Sioni keramikası”ndan fərqli olaraq Ovçulartəpədən aşkar olunan keramika nümunələri saman qarışıq gildən hazırlanmış və cilasızdır [1, s. 12]. Bu küpənin naxışlanma motivi T.Kiçuradze [8, s. 323] tərəfindən araşdırılan “Sioni keramikası” ilə bənzər olsa, qeyd etdiyimiz kimi Ovçulartəpədən aşkar olunan nümunə hazırlanma texnologiyasına görə tamamilə fərqlidir. Ümumiyyətlə bu tip keramikanın Sioni keramikası adlandırılması tədqiqatçılar tərəfindən düzgün hesab edilməmişdir [8, s. 12; 9, s. 31-87]. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, qum qarışıq və cilalı Sioni tipli keramika az miqdarda olsa da, Ovçulartəpədə aşkar olunmuşdur (şəkil 1, 5, 8-10). Bu tip keramika nümunəsi Ovçulartəpədə səkkiz ədəddir [1, s. 12]. Keramika nümunələrinin bəzisi dalğalı ağız kənarlıdır [1, tablo XVIII, 1-3]. Belə nümunə yalnız üç ədəddir. Sionidə dalğalı ağız kənarlı keramika nümunələrinin ağız kənarı çərtmə ornamentlə naxışlanmışdır [7, şəkil 3.6: 5; şəkil 3.7: 6, 11]. Bu tip keramika nümunələri dəqiq stratigrafiyası olan təbəqələrdən aşkar olunmadığından onların dövrünü müəyyənləşdirmək çətindir. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, bu tip keramikanın yarımqazmaların döşəməsindən aşkar olunması onların qədim tarixə malik olduğunu və bu tip keramikanın ən qədim nümunələrinin Ovçulartəpədən aşkar olunduğunu göstərir. Ola bilsin ki, tipik Sioni keramikası Naxçıvanla Gürcüstan arasında müəyyən mədəni əlaqələrin mövcud olduğunu göstərir.

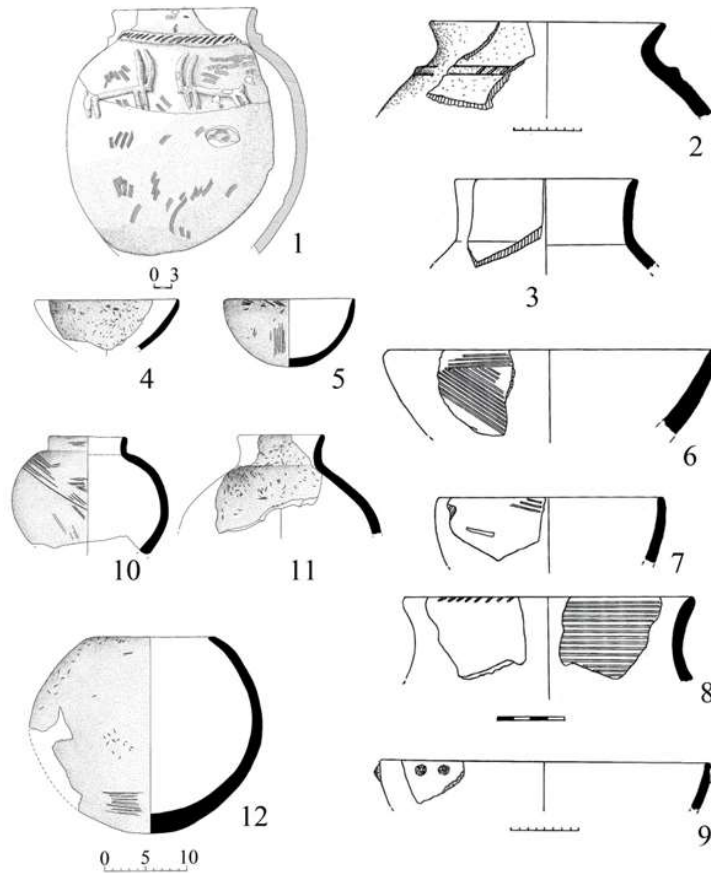

Şəkil 2. Ovçulartəpə. Keçi rəsmləri ilə naxışlanmış küpə [I mərhələ].

Birinci mərhələ üçün xarakterik olan keramika nümunələrinin müəyyən hissəsi təsərrüfat küplərindən ibarətdir. Yarımqazma tipli evin döşəməsinə basdırılmış vəziyyətdə aşkar olunan həcmli küplərdən biri qabın gövdəsinin çevrəsi boyunca bir-birinin ardınca düzülmüş relyef keçirəmələri ilə naxışlanmışdır (şəkil 2). Kúpün çiyini hissəsinə yerləşdirilən qabartma təsvirlər bir yerdə üz-üzə durmuş vəziyyətdədir. Qeyd etmək lazımdır ki, Cənubi Qafqaz və Yaxın Şərqdə bu təsvirlərin yaxın bənzərlərində rast gəlinməmişdir. Mesopotamiyanın bəzi abidələrində qarşı-qarşıya duran keçirəmələrinə rastlansa da, onlar ikonoqrafik baxımdan xeyli fərqlidir. Lakin bu tip keçirəmə təsvirlərinin bənzərlərinə Gəmiqaya və Zəngəzurun qaya təsvirlərində rast gəlmək mümkündür. Bu isə bu tip təsvirlərin Naxçıvan bölgəsi üçün xarakterik olduğunu təsdiq edir.

İri təsərrüfat küpləri şişkin gövdəlidir (şəkil 1, 12). Onlardan birinin çiyin hissəsi qrup halında yerləşdirilmiş məməcikşəkilli çıxıntılarla naxışlanmışdır [10, s. 60, foto 3]. Naxışların qrup halında yerləşdirilməsi ehtimal ki, müəyyən simvolika ilə bağlı olmuş, qədim insanların inanclarını əks etdirmişdir.

Podnos tipli qablar birinci mərhələnin xarakterik keramika nümunələrindəndir. Onların yalnız parçaları aşkar olunsada forması tamamilə müəyyən edilmişdir. Bu qabların alt hissəsi düz, üst hissəsi isə azca batıqdır. Dairəvi formalı olan bu tip qabların üst hissədə ağız kənarları yuxarıya azca doğru qalxmış və çərtmələrlə naxışlanmışdır. Bu tip qabların ocaqların yaxınlığından tapılması onların çörək və digər ərzaq məhsulları bişirmək üçün istifadə olunduğunu deməyə imkan verir.

Şəkil 3. Ovçulartəpə. İkinci mərhələnin keramika məmulatı.

Ovçulartəpənin ikinci mərhələyə aid, çoxotaqlı kərpic tikintilər dövrünə aid olan keramika məmulatı istər texnoloji, istərsə də tipoloji baxımdan birinci mərhələnin keramikası ilə yaxından bağlıdır [1, s. 12]. Birinci mərhələdə olduğu kimi keramika məmulatı saman qatılmış gildən hazırlanaraq əsasən sarı və çəhrayı rəngdə bişirilmiş xarici səthi bəzən yaxşı hamarlanaraq cilalanmış, bəzən isə daraqvarı alətlə düzəldilmişdir. Keramika məmulatı başlıca olaraq sadə kasalar, çölməklər və küpələrdən ibarətdir.

Kasalar formaca bir-birindən fərqlənir. Birinci tipə aid olan kasalar qabarıq formalıdır [şəkil 3, 5, 7]. Onlar oturağa doğru daralmış, ağız hissədə bir qədər içəri yığılmışdır. Qabların gövdəsində daraqvarı alətin izləri və saman qalıqları qalmışdır. İkinci tip kasalar konusvari formalıdır. Lakin bu tip kasalar ağzının və gövdəsinin formasına görə bir-birindən fərqlənirlər. Bu tip kasaların gövdəsi ağız hissədən oturağa doğru daralır [1, tablo VI, 1, 2]. Bəzi kasalar konusvari və qabarıq gövdəlidir [şəkil 3, 4, 6]. Kasaların bəzisi yastı, bəzisi isə sferik oturaqla tamamlanır. Bu tip kasaların bəzisinin ağzı bir qədər içəri qatlanmışdır [1, tablo VI, 1], bəzilərinin isə ağız kənarı düzdür [1, tablo VII, 1]. Qabarıq və konusvari kasaların bəzisinin ağız kənarı məməcikşəkilli çıxıntılarla naxışlanmışdır (şəkil 3, 9).

Çölmək tipli qabların da müxtəlif tipləri vardır. Onların bəzisinin gövdəsi şarşəkilli, qısa boğazları konusvari formadadır. Ağzının kənarı bir qədər içəriyə doğru yastılanmışdır [1, tablo VI, 5]. İkinci tip çölməklər silindrik boğazlı və şar gövdəlidir (şəkil 3, 10). Gövdəsinin bəzi hissələri daraqvarı alətlə düzəldilmişdir. Üçüncü tip çölməklər çox qısa boğazlı və şar gövdəlidir. Birbaşa gövdəyə birləşən ağız kənarları xaricə qatlanaraq dəyirmilənmişdir [1, tablo VI, 7]. Çölməyin gövdəsi daraqvarı alətlə düzəldilmişdir. Dördüncü tip çölmək boğazsızdır. Gövdəsi şarşəkillidir. Gövdəsi ağız hissədə içəri yığılmış və dəyirmilənmişdir (şəkil 3, 12).

Küpə tipli qablar darboğazlı və uzunsov qabarıq gövdəlidir. Ağız kənarları xaricə qatlanmışdır. Onların bəzisi sadə və naxışsızdır. Lakin digərlərinin gövdəsinin yuxarısı ilə boğazının altı relyef kəmərlə əhatələnmiş, relyef kəmərin üzəri bəzi qablarda daraq basqısı, bəzində isə çərtmələrlə naxışlanmışdır (şəkil 3, 8). Bəzi küpələrin ağız kənarı daraq basqısı ilə naxışlanmışdır (şəkil 3, 2). İkinci tip küpələr silindrik boğazlıdır (şəkil 3, 3). Küpə tipli qabların bir qrupu relyef kəmər üzərindən barmaq basqısı ilə naxışlanmışdır [1, tablo XLVI, 1]. Qabarıq gövdəli küpələrin bəzisi ikiqulpludur [1, tablo XI]. Onun gövdəsi daraqvarı alətlə naxışlanmışdır. Bu tip qablar formaca üçqulplu darboğazlı küpələri xatırladır. Ehtimal ki, ikiqulplu küpələr üçqulpluların davamıdır.

Küpə tipli qabların ikisi relyef keçisi təsvirləri ilə naxışlanmışdır. Onlar saman qarışıq gildən hazırlanaraq çəhrayı rəngdə bişirilmişdir. Hər iki küpə on ikinci qazıntı sahəsindən, çoxotaqlı evlərin içərisindən tapılmış və bərpa edilmişdir. Onlar iri həcmli küpələrin parçalarıdır. Bu küpələrin biri qısaboğazlı və şargövdəlidir. Birbaşa gövdəyə birləşən ağız kənarı xaricə qatlanmışdır. Ağzının altı qrup halında çəpinə yerləşdirilmiş daraq basqısı ilə naxışlanmış, gövdəsinin yuxarısı qarşı-qarşıya duran qabarıq keçisi təsvirləri ilə naxışlanmışdır [10, foto 4].

İkinci küpə qısa silindrik boğazlı olub ağzının kənarı xaricə qatlanmışdır. Boğazının altı qabarıq ensiz kəmərlə əhatə olunmuş və bu kəmərin üzəri daraq basqısı ilə naxışlanmışdır. Küpənin gövdəsinin yuxarı hissəsində qarşı-qarşıya duran keçisi təsvirləri verilmişdir (şəkil 3, 1).

Qarşı-qarşıya duran qabarıq keçisi təsvirləri ilə naxışlanmış keramika nümunələrinin bənzərləri indiyədək Yaxın Şərq və Cənubi Qafqaz abidələrindən məlum deyil. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, keçisi təsvirləri ilə naxışlanmış keramika birinci tikinti qatında da aşkar olunmuşdur. Lakin birinci tikinti qatı ilə müqayisədə ikinci tikinti qatında çevrə boyunca yerləşdirilmiş rəsmlərə rast gəlinmir. Bu tikinti qatının təsvirləri daha sadə olması ilə fərqlənir.

Lakin bu tip təsvirlərin hər iki tikinti qatında olması Ovçulartəpə keramikasının müxtəlif mərhələləri arasında varislik əlaqəsinin olduğunu göstərir.

Bu mərhələyə aid podnos tipli qablar formaca birinci mərhələdəkilərlə eynidir. Onlar dairəvi formalı olub ağız kənarları çərtmələrlə naxışlanmışdır [1, şəkil VIII, 2]. Sionidən tapılan bu tip qablar saman və qum qarışığı olan gildən hazırlanmışdır [8, s. 323]. Ağzının kənarı çərtmələrlə naxışlanan bu tip qablar Damstvari Goradan [7, şəkil 3.13], Arataşen [12, şəkil 3: 4-6], Keçili və Böyük Kəsikdən də aşkar edilmişdir [3, s. 231, levha 35; 4, levha XVIII: 6a; foto 6: B]. Yuxarıda adları çəkilən yaşayış yerlərində bu tip qablar az miqdardadır. Arataşen, Keçili, Böyük Kəsik və Ovçulartəpədən aşkar edilən nümunələrin hamısı saman qarışıqlıdır [1, s. 13].

Keramika məmulatının bir qismi boya ilə naxışlanmışdır. Ovçulartəpədən aşkar olunan boyalı qablar olduqca azdır. Lakin onlar texnoloji xüsusiyyətlərinə görə iki qrupa ayrılır. Birinci qrupdakılar birbaşa qabın hamarlanmış səthinə çəkilmiş, digərlərində isə boya naxış qırmızı rəng üzərindən çəkilmişdir. 2011-ci ildə aşkar olunan boyalı keramikanın Şimali Ubeyddən idxal olunduğu düşünülməkdədir.

Keramika məmulatının müəyyən hissəsi stratiqrafiyası dəqiq məlum olmayan komplekslərdən aşkar olunmuşdur. Lakin bu tip keramika məmulatının müəyyən hissəsi mədəni əlaqələr və Ovçulartəpəsi keramikasının xronologiyasını müəyyən etmək baxımından olduqca əhəmiyyətlidir [1, s. 13]. Saman qarışıq gildən hazırlanan kiçik həcmli kasaların üzəri qara rənglə damlaşəkili ornamentlə naxışlanmışdır [1, tablo XIX, 2]. Bu motivdə naxışlanmış kasalar Urmiya hövzəsində Göytəpədən [5, s. 46, 634], Şimali İraqda Təpə Gavradan [13, CXLIV: 383] və Fərat çayının yuxarisında Norşuntəpə [6, şəkil 48: 2-6, 8-9] və Korucutəpədən [14, levha 140: 4] məlumdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, Ovçulartəpə keramika məmulatının yaxın bənzərləri Şərqi Anadoluda Norşuntəpə və Tülintəpədən aşkar olunmuşdur. Lakin daraqvarı, ağız kənarı çərtmələr və məməcikşəkili ornamentlə naxışlanan keramika məmulatı Oylum Höyük, Araz çayının yuxarı axarlarında Hanaqo-Xəzinətəpə [11, levha IV] və Arataşen [12, şəkil 2] yaşayış yerlərindən məlumdur.

Ovçulartəpənin ikinci mərhələsinin keramika məmulatı daraq basqısı, barmaq basqısı, məməcikşəkili qabarıq ornamentlə naxışlanmış, halqavarı relyef çənbərlə əhatə edilmişdir. Bu tip keramika hər iki mərhələ üçün xarakterikdir. Konusvarı və qabarıq kasalar, küpə tipli qabların hazırlanmasında varislik aydın hiss olunur. Keramika məmulatını əsas hissəsi düz ağız kənarlı sadə kasalardan yaxud ağız kənarı xaricə qatlanmış gen ağızlı küpələrdən ibarətdir. Lakin ikinci mərhələdə üç qulplu, darboğazlı küpələr aradan çıxır, belə küpələr kərpic tikintilər dövründən məlum deyil. Ovçulartəpənin bütün tikinti dövrlərindən aşkar olunan keramika məmulatının araşdırılması göstərir ki, erkən və son mərhələnin keramikası arasında nəzərəcərpacaq dəyişiklik yoxdur. Halqaşəkili relyef ornamentlə naxışlanmış və məməcikşəkili çıxıntılarla naxışlanan qablar da hər iki mərhələ arasında varislik olduğunu təsdiq edir. Bu dövrə aid olan üzəri qabarıq keçə təsvirləri ilə naxışlanmış küpələr sənətkarlıq baxımından olduqca diqqətəlayiqdir.

Araşdırmalar göstərir ki, hər iki mərhələyə aid keramika məmulatının müəyyən texnoloji və morfoloji xüsusiyyətlərlə fərqlənməsinə baxmayaraq ikinci mərhələyə aid keramikanın birinci dövrün ənənələri əsasında inkişaf edərək formalaşdığını göstərir. Bu baxımdan deyə bilərik ki, hər iki mərhələ eyni mədəniyyətə aiddir. Fikrimizə görə, tədqiqatçılar tərəfindən özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə fərqlənən bu tip keramikanın Ovçulartəpə mədəniyyəti adlandırılması düzgündür.

ƏDƏBİYYAT

1. Baxşəliyev V., Marro C., Aşurov S. Ovçular təpəsi. Bakı: Elm, 2010, 154 s.
2. Müseyibli N. Böyük Kəsik eneolit yaşayış məskəni. Bakı: Nafta-Press, 2007, 228 s.
3. Нариманов И.Г. Культура древнейшего земледельческо-скотоводческого населения Азербайджана. Баку: Элм, 1987, 260 с.
4. Нариманов И.Г., Ахундов Т.И., Алиев Н.Г. Лейлатепе. Баку, 2007, 128 с.
5. Brown T.B. Excavaton in Azerbaijan, 1948. London: John Murray, 1951, 180 p.
6. Gülçur S. Norşuntepe: Die chalkolitischen Keramik [Elazığ / Ost Anatolien] / Marro C., Hauptmann H. Chronologie des Pays du Caucase et de l'Euphrate aux IVème-IIIème Millénaires. Actes du Colloque d'Istanbul, 16-19 décembre 1998 // Varia Anatolica, 11 c., 2000, pp. 375-418.
7. Kiguradze T., Sagona A. On the origins of the Kura-araxes cultural complex / Smith A., Rubinson K. Archaeology in the Borderlands. Investigations in Caucasia and beyond. The Cotsen Institute of Archaeology, Monograph 47. Los Angeles: University of California, 2004, pp. 38-94.
8. Kiguradze T. The Chalcolithic – Early Bronze Age transition in the eastern Caucasus / Marro C., Hauptmann H. Chronologie des Pays du Caucase et de l'Euphrate aux IVème-IIIème Millénaires. Actes du Colloque d'Istanbul, 16-19 décembre 1998 // Varia Anatolica 2000, 11 c., pp. 321-325.
9. Marro C., Bakhchaliyev V., Ashurov S. Excavations at Ovçular Tepesi [Nakhchivan, Azerbaijan]. First preliminary report: the 2006-2008 seasons // Anatolia Antiqua, 2009, 17 c., pp. 31-87.
10. Marro C., Bakhshaliyev V., Ashurov S. Excavations at Ovçular Tepesi [Nakhchivan, Azerbaijan]. Second Preliminary Report: the 2009-2010 seasons // Anatolia Antiqua, 19 c., pp. 53-100.
11. Marro C., Özfirat A. Pre-classical Survey in Eastern Turkey. First preliminary Report: the Ağı Dag [Mount Ararat] region // Anatolia Antiqua, 2003, 11 c., pp. 385-422.
12. Palumbi G. A Preliminary Analysis on the Prehistoric Pottery from Aratashen [Armenia] / Lyonnet B. Les Cultures du Caucase [VI-IIIème millénaires avant notre ère]. Leurs Relations avec le Proche-Orient. Paris: CNRS Editions, 2007, pp. 63-76.
13. Tobler A., Excavations at Tepe Gawra. V. II., Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1950, 444 p.
14. Van Loon M. Korucutepe. V. II, Amsterdam, New York and Oxford: North-Holland Publishing Company, 1978, pp. 57-60.

AMEA Naxçıvan Bölməsi
E-mail: acargkc20@gmail.com

Gekchen Ajar

ENEOLYTIC CERAMICS OF OVÇULAR TEPE SETTLEMENT

Ovçular Tepe ceramics, according to the building horizons, can be divided into two stages. Ceramic products of both periods were identified from suitable complexes having a clear stratigraphy. Studies show that despite specific technological and morphological

differences, ceramics of the second period developed based on the first period's traditions. In this regard, we can say that both periods belong to the same culture. In our opinion, the researchers who called these ceramics "Ovçular Tepe Culture" based on their peculiar features were right.

Keywords: *Nakhchivan, East Anatolia, Ovçular Tepe, ceramics, embossed ornament.*

Гекчен Аджар

ЭНЕОЛИТИЧЕСКАЯ КЕРАМИКА ПОСЕЛЕНИЯ ОВЧУЛАРТЕПЕ

Керамику Овчулартепе, относящуюся к периоду позднего энеолита, в соответствии со строительными горизонтами можно разделить на два периода. Керамические изделия обоих периодов выявлены из археологических комплексов, имеющих четкую стратиграфию. Исследования показывают, что, несмотря на определенные различия технологических и морфологических характеристик керамических изделий, относящихся к обоим периодам, керамика второго периода развивалась на основе традиций первого периода. В этом отношении можно сказать, что оба периода принадлежат к одной культуре. По нашему мнению, исследователи правильно назвали этот вид керамики, отличающийся своими особенностями, культурой Овчулартепе.

Ключевые слова: *Нахчыван, Восточная Анатолия, Овчулартепе, керамика, тисненый орнамент.*

(AMEA-nın müxbir üzvü Vəli Baxşəliyev tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma tarixi: İlkin variant 14.01.2021

Son variant 19.02.2021